

การศึกษาความเป็นพลเมืองขององค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที่ สู่การจัดการตนเอง

วริยา จันทร์ขำ ททัยชนก บัวเจริญ และ จุฑารัตน์ ผู้พิทักษ์กุล

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

kanyayon3@gmail.com, hbuajalearn@gmail.com and poopitukkul@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การประเมินชุมชนเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วนในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายของความเป็นพลเมือง เพื่อวิเคราะห์ทุนและศักยภาพในการสะท้อนการจัดการตนเอง จากแหล่งข้อมูลประกอบด้วย 1) การศึกษาเอกสารได้แก่ เอกสารข้อมูลตำบล รายงานประจำปีของตำบล 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในครั้งนี้คือ ผู้บริหารแกนนำจากภาคท้องถิ่น ภาคท้องที่ ภาคประชาชน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง วิทยากรชุมชน และ ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องสำคัญเชื่อมโยงกับการขับเคลื่อนตำบลสุขภาวะ จำนวน 50 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้กระบวนการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เปรียบเทียบเรื่องราว วิเคราะห์แบบตารางเปรียบเทียบ มีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

ผลการศึกษาพบว่า

1) ความหมายของความเป็นพลเมืองของตำบลบางคนที่ ประกอบด้วย 1) "การมีส่วนร่วมร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมวางแผน" ผ่านผู้นำอย่างเป็นทางการ โดยมีผู้นำคิด ผู้นำทำ เป็นตัวอย่าง โดยเฉพาะแกนนำระดับหมู่บ้าน ตำบลรวมตัวกันทำเป็นตัวอย่าง และชักชวนให้ทุกคนร่วมกันทำด้วยจิตสำนึกของการเห็นประโยชน์ร่วมของทุกฝ่ายที่จะเกิดขึ้นต่อตำบล 2) "ผู้นำทำเป็นแบบอย่าง" ผลักดันให้ทุกภาคส่วนเกิดการทำงานร่วมกัน พร้อมเชื่อในความคิดว่า "ผู้นำคิด ผู้นำทำ" เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการทำงาน ผู้นำต้องลงมือปฏิบัติจริง ทำเป็นแบบอย่าง เสริมสร้างความเข้มแข็งของกิจกรรมต่างๆ ผ่านการนำเสนอข้อมูลแก่ผู้นำทุกชุมชน ใช้พลัง "จิตอาสา" ในการก่อพลังการรวมตัว รวมกลุ่มของผู้นำสู่การพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที่ร่วมกัน 3) การสร้างกลไกสื่อสารในการขับเคลื่อน สร้างความเข้าใจ และสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อการดำเนินงานร่วมกันขององค์กร ภาคี ต่างๆ ทั้งใน และนอกพื้นที่

2) ผลการวิเคราะห์ทุนและศักยภาพการจัดการตนเองของตำบลบางคนที่ประกอบด้วย 7 ระบบ ประกอบด้วย 1) ระบบการบริหารจัดการชุมชนท้องถิ่น 2) ระบบสุขภาพชุมชนและจิตอาสา 3) ระบบเศรษฐกิจชุมชน 4) ระบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น 5) ระบบองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชน 6) ระบบเกษตรเพื่อการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น 7) ระบบภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่นโดยปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของการเป็นพลเมืองคือ องค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที่การทำงานร่วมกับภาคท้องถิ่นและภาคท้องที่ การวางฐานเรื่องความเป็นเจ้าของบนวิถีของความพอเพียง

คำสำคัญ: ความเป็นพลเมือง การจัดการตนเอง ตำบลบางคนที่

Abstract

This study was qualitative research by Rapid Ethnography Community Assessment Program: RECAP. The objectives were to address the meaning of Citizen to analyzed social capital for self-management. Data collection included 1) document analysis such as basic Thombon data, individual data, community data and Annual report. 2) In-depth interview, focus group, observation participation and non-observation participation. 50 Key informants were Local administrators, community leader, village leader, population organization, people in community government officer and stakeholders who

involved transformed healthy Thombon. Content analysis and matrix method were data analysis as triangulation method.

Results found 1) Citizen at Bang-kontee thombon means 1) Participation : sharing ideas, decision making and think planning together among involved formal leader. Local and village leader could be a good role model, invited people in community to do usefully with sincere for their community. 2) Role Model of Leader could be endowment all stakeholder work together underpin belief in leader lead and doing. Leader must be practice and enforce activities with data through community strengthening. The volunteer's power will be appear to develop Bang-kontee Local government. 3) Media setup as strategy is movement for created understanding and build relationship between in and outer organizations.

2) Healthy Thombon management system's Bang-kontee comprised 7 sub-model management such as 1) Local administration System 2) Healthy and volunteer community 3) Economic community system 4) Education for develop community and local system 5) Social welfare and finance management 6) Agriculture system 7) wisdom system. The success factors were vision of Bang-kontee Local government to be citizen with economic efficiency and participation between stakeholder.

Keywords: Citizen, Self-management, Bang-kontee

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การทำงานของตำบลบางคนที่ ไข่กลไกขององค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที่ ซึ่งมีแนวความคิดการใช้แผนพัฒนาตำบล และการรับฟังความคิดเห็น ความต้องการของชุมชนผ่านเวทีการประชุมหมู่บ้าน ประกอบการทำงานร่วมกันขององค์กรในพื้นที่ 3 ภาคส่วนหลัก ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที่ องค์การท้องถิ่น (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) องค์การภาคประชาชน (แกนนำกลุ่ม/แหล่งเรียนรู้) และยังมีหน่วยงานรัฐทั้งภายในตำบล เช่น โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล หน่วยงานภายนอกตำบล เช่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสมุทรสงคราม สำนักงานพลังงานจังหวัดสมุทรสงคราม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นต้น ให้การสนับสนุนการพัฒนา ศักยภาพดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ตำบลบางคนที่มีความสำคัญในการทำหน้าที่เป็น “กลไกขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่นในการจัดการและพัฒนาตนเอง” ที่ใช้เป็นฐานการเรียนรู้ร่วมกันของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่สมัครใจเข้าร่วมเป็นเครือข่ายได้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 ได้บัญญัติเรื่องราวอันเนื่องเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น ตามมาตรา 281 - 283 ที่กล่าวว่า “รัฐจะต้องให้ความเป็นอิสระแก่ท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น การกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องทำเท่าที่จำเป็นตามที่กฎหมายบัญญัติ” แต่ต้องเป็นไปเพื่อการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการปกครองในระดับล่างสุด ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาบริหารกิจการของรัฐ ซึ่งต้องปฏิบัติตามกรอบของระเบียบ กฎ ข้อบังคับหนังสือสั่งการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหลักเกณฑ์การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หรือหลักธรรมาภิบาล ที่ยึดประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงให้ความสำคัญกับประชาชนในเขตบริการ โดยเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารงานของท้องถิ่น ก่อให้เกิดผลดีสอดคล้องกับแนวพระราชดำริหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและจากแนวความคิดจัดทำแผนชุมชน การสนับสนุนการขับเคลื่อนแผนชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยให้ชุมชนพึ่งตนเองเป็นหลักการพึ่งพาหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภายนอกเฉพาะกิจกรรมหรือโครงการที่เกินศักยภาพของชุมชน ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน คนในชุมชนได้ขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การปฏิบัติก่อให้เกิดการได้ต้นตัวและได้พัฒนาพื้นที่ของตนเกิดการดูแลสุขภาพจิตด้านสวัสดิการชุมชน การรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชน การป้องกันปัญหาเสพติด การสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ด้านสาธารณสุขชุมชน การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านอื่นๆ จนส่งผลให้ชุมชนมีความรัก ความสามัคคี คนในชุมชนมีความสุข

การขับเคลื่อนตำบลจากทุนทางสังคม ประชาชนในพื้นที่องค์กรการบริหารส่วนตำบลบางคนที่ส่วนใหญ่มีฐานการอยู่ร่วมกันแบบการพึ่งพาอาศัยเหมือนดังเครือญาติ จึงทำให้เกิดการใกล้ชิดสนิทสนมตลอดจนการมีส่วนร่วมในชุมชน ซึ่งมีการรวมกลุ่มอย่างต่อเนื่องและพัฒนาต่อยอดความคิดบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง มีการบริหารจัดการที่ดี โดยทำงาน

เชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอกที่มาจากหน่วยงานราชการ และมีศูนย์รวมจิตใจที่สำคัญของชุมชน เช่น วัดบางคนทีใน วัดบางคนทีนอก องค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที เป็นต้น เป็นทุนทางสังคมที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานตำบล นอกจากนี้ตำบลบางคนทีและตำบลยายแพ่งยังมีทุนทรัพยากร เช่น แม่น้ำแม่กลอง เป็นสายน้ำหลักที่หล่อเลี้ยงผู้คนในพื้นที่ และมีลำคลองหลายสาย ไหลผ่านทั่วทั้งพื้นที่ เช่น คลองบางคนที คลองยายแพ่ง คลองลัดหลักแปด คลองเขาคูวาย ฯลฯ ที่ทำให้เกษตรกรและประชาชนในตำบลบางคนทีและตำบลอื่นๆ ในอำเภอบางคนที ได้ใช้ประโยชน์ เหมาะแก่การทำอาชีพเกษตรกรรม อีกทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลบางคนทียังให้การสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน พัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษา และเน้นการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนางานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

การพัฒนาสู่การเป็นพลเมือง องค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที เป็นเครือข่ายของเทศบาลตำบลบ้านช่อง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ภายใต้โครงการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ ของ สสส. ที่ขับเคลื่อนตำบลสุขภาวะ องค์การบริหารส่วนตำบลบางคนทีมีผู้นำขององค์กรเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ที่เน้นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมโดยใช้การเชื่อมประสานกับหน่วยงานต่างๆ ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของชุมชน ส่งผลให้ตำบลบางคนทีได้นำแนวคิดมาต่อยอดและพัฒนาจนเกิดการบริหารจัดการที่เน้นเรื่องของการจัดการสุขภาวะ เน้นการศึกษาเรียนรู้สู่สุขภาวะแบบองค์รวม สร้างกระบวนการเรียนรู้การดำรงชีวิตอย่างสมดุล การพัฒนาระบบการบริหารจัดการตำบล ด้วยการจัดการตนเองของชุมชนโดยใช้การประชาคมและเวทีเสวนาเป็นตัวขับเคลื่อนงานของชุมชน พัฒนาระบบสวัสดิการสังคม โดยให้มีการจัดสวัสดิการให้แก่ประชาชนตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น กลุ่มออมทรัพย์ตำบลยายแพ่ง เป็นต้น จนปรากฏเป็นระบบการจัดการตนเอง 7 ระเบียบย่อย ที่ประกอบด้วย 30 แหล่งเรียนรู้ ตำบลบางคนทีจึงสามารถเป็นกลไกหนุนเสริมและเป็นพี่เลี้ยงตำบลอื่นๆ ที่เป็นเครือข่ายให้เกิดการเรียนรู้ในการเพิ่มสมรรถนะการจัดการตำบลได้ โดยอาศัยกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากปฏิบัติการจริง บทเรียนการจัดการตนเอง กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในระหว่างตำบลในเครือข่ายและข้ามเครือข่าย ตลอดจนกระบวนการพัฒนาโดยบาร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความหมายของความเป็นพลเมืองในตำบลบางคนที
2. เพื่อวิเคราะห์ทุนและศักยภาพในการสะท้อนการจัดการตนเองของตำบลบางคนที

3. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

3.1 แนวทางในการพัฒนาศักยภาพและทักษะด้านการวิจัยชุมชนสำหรับนักวิจัยชุมชนและผู้ร่วมเรียนรู้ ที่เน้นให้เข้าใจแนวคิด โดยใช้กระบวนการวิจัยชุมชนเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแบบเร่งด่วน (Rapid Ethnography Community Assessment Program : RECAP) เป็นกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาทักษะการวิจัยชุมชนสามารถพัฒนาทักษะด้านการถอดบทเรียนและการเขียนสรุปบทเรียนแหล่งเรียนรู้ที่มีในพื้นที่ ตลอดจนการพัฒนาทักษะในด้านกรออกแบบกระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และศักยภาพของตำบล โดยเรียนรู้จาก 4 องค์กรหลักในพื้นที่ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลวังใหม่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน/แกนนำแหล่งเรียนรู้ และหน่วยงานรัฐต่างๆ

3.2 จากกรทบทวนวรรณกรรมพบว่า ความเป็นพลเมือง การจัดการสุขภาวะในการพัฒนาตำบลเป็นกระบวนการหนึ่งของการทำให้เกิดกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ที่ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญทั้งระดับนโยบายหรือภาครัฐองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน/องค์กรชุมชน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกตามพัฒนาการของการจัดการชุมชนเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม/ภูมิปัญญา/ทุนสังคม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ผลการศึกษาพบว่าประเด็นสำคัญเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบ คือ การมีส่วนร่วม ความเป็นเจ้าของ การได้รับการพัฒนาศักยภาพ (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2556) รวมถึงมีการวิเคราะห์รูปแบบและกระบวนการในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะครอบครัวที่สามารถพึ่งตนเองได้ ประกอบด้วย การศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ของตนเอง การสร้างรายได้เพิ่มให้แก่ครอบครัว การลดรายจ่ายของครอบครัว รวมกลุ่มทำกิจกรรมการออมและด้านอาชีพเสริม มีกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง และการที่ชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัญหาและการเรียนรู้ตนเองการสร้างวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการพัฒนา การแสวงหาแหล่งทุนเพื่อการพัฒนา การสร้างกลุ่มเพื่อใช้กระบวนการกลุ่มสร้างคน การจัดตั้งกลุ่มอาชีพและแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพ มีกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

การจัดระบบการบริหารของหมู่บ้าน การสร้างจิตสำนึกในการพึ่งตนเองและการขอรับการสนับสนุนจากภายนอก โดยกำหนดตัวบ่งชี้ของการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนชนบทในแต่ละด้าน ได้แก่ การพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านจิตใจ ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุข และด้านทรัพยากรธรรมชาติ (สมพร ใช้บางยาง, 2556) เป็นต้น

3.3 การดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้ในตำบลทุกพื้นที่ล้วนมีการพัฒนาเป็นลำดับจากจุดเริ่มต้นในอดีตสู่ปัจจุบันที่สะท้อนความเป็นพลเมืองได้ โดยผ่านกระบวนการ รับรู้ เรียนรู้ และจัดการกับปัญหาและความต้องการของประชาชนในตำบลซึ่งปรากฏให้เห็นวิธีดำเนินงานและการจัดการจนได้ข้อสรุปของการดำเนินงานของแต่ละแหล่งเรียนรู้จะทำให้เห็นเส้นทางในปัจจุบัน ที่มีระยะของการพัฒนาที่อาจแตกต่างกันไปตามบริบท การวิเคราะห์และสรุปแหล่งเรียนรู้จะทำให้เห็นเส้นทางการพัฒนาของความเป็นพลเมือง ทุนและศักยภาพ วิธีการดำเนินงาน การจัดการและผลผลิตผลลัพธ์ในการดำเนินงาน ข้อมูลที่ได้จะใช้ในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ของแหล่งเรียนรู้และวางแผนออกแบบการพัฒนาการจัดการตนเองแบบต่อยอดต่อไป

4. ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยถอดบทเรียนระบบการจัดการสุขภาวะชุมชนเพื่อตำบลแห่งการเรียนรู้ ตำบลบางคนที่ อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงครามในครั้งนี้ ใช้การประเมินชุมชนเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน เพื่อถอดบทเรียนฐานคิดการเป็นพลเมืองดี การวิเคราะห์ทุนและศักยภาพในการพัฒนาตำบลเพื่อนำไปสู่การจัดการตนเอง โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

แหล่งข้อมูลประกอบด้วย 1) การศึกษาเอกสารได้แก่ เอกสารข้อมูลตำบล รายงานผลการสำรวจแบบประเมินต่างๆ ของตำบล 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในครั้งนี้คือ ผู้บริหาร แกนนำจากภาคท้องถิ่น ภาคท้องที่ ภาคประชาชน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง วิทยากรชุมชน และผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องสำคัญเชื่อมโยงกับการขับเคลื่อนตำบลสุขภาวะ จำนวน 50 คน

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้กระบวนการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเป็นหลัก และใช้การวิเคราะห์ทั้งในส่วนของ การวิเคราะห์เปรียบเทียบ การวิเคราะห์เรื่องราว รวมถึงการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์แบบเมตริกซ์ เพื่อถอดฐานคิดการเป็นพลเมือง วิเคราะห์ทุนและศักยภาพในการจัดการตนเอง ข้อมูลที่ได้ผ่านการตรวจสอบแบบสามเส้า โดยใช้การเก็บข้อมูลจากหลายคน ระยะเวลาที่แตกต่างกัน และวิธีการที่ต่างกัน ซึ่งเน้นการสะท้อนคิดและสอบถามและการคืนข้อมูลให้กับพื้นที่ หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลได้แล้ว ทีมผู้วิจัยวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้ออกเป็นระบบต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิดหลักของระบบและแหล่งเรียนรู้ เพื่อนำเสนอให้กับผู้ให้ข้อมูลซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร แกนนำชุมชนที่มาจากท้องที่ ท้องถิ่น และภาคประชาชนในตำบลสอบถามข้อมูล อีกครั้งก่อนจัดทำรายงานผลการวิจัย

5. ผลการวิจัยและอภิปราย

จากเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถสังเคราะห์ผลการศึกษา ได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. ฐานคิดการเป็นพลเมืองของตำบลบางคนที่ ประกอบด้วย

1) การสร้างการมีส่วนร่วม

การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที่ อาศัยรากฐานจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งภาคท้องถิ่น ภาคท้องที่ ภาคประชาชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอก ให้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงาน "ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมวางแผน" ผ่านผู้นำอย่างเป็นทางการ โดยมีผู้นำคิด ผู้นำทำ เป็นตัวอย่าง โดยเฉพาะแกนนำระดับหมู่บ้าน ตำบลรวมตัวกันทำเป็นตัวอย่าง และชักชวนให้ทุกคนร่วมกันทำด้วยจิตสำนึกของการเห็นประโยชน์ร่วมของทุกฝ่ายที่จะเกิดขึ้นต่อตำบล จากนั้นใช้กระบวนการของเวทีประชาคมเพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสารและกระตุ้นให้ทุกฝ่ายร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผนแล้วจัดทำแผนชุมชนพัฒนาร่วมกันกับองค์กรท้องที่ ท้องถิ่น ชุมชน หรือกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหา หรือหน่วยงานภาครัฐใดๆ ที่มีศักยภาพในการเสริมหนุน รวมถึงองค์กรเอกชน และบุคคลทั่วไปที่มีความรู้ความสนใจเข้ามาหนุนเสริมการปฏิบัติการต่างๆอันนำไปสู่การจัดทำแผนบูรณาการ บริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเป็นแบบแผน สามารถแก้ไขปัญหและพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นเป็นหลักสำคัญ โดยอาศัยปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเข้ามาหนุนเสริมศักยภาพการจัดการจากภาคท้องถิ่น ภาคท้องที่ หน่วยงานราชการในการหนุนเสริมงบประมาณ องค์ความรู้ รวมถึงการเสริมประสิทธิภาพการจัดการตนเองของแกนนำ องค์กรชุมชน และภาคประชาชนให้ได้แสดงศักยภาพในการพึ่งตนเองและอยู่อย่างพอเพียง

2) ผู้นำคิด ผู้นำทำเป็นแบบอย่าง

ด้วยบริบทขององค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที่ มีเขตการปกครอง 2 ตำบลคือ ตำบลยายแพ่ง และตำบลบางคนที่ ผู้นำของทั้งสองตำบลต่างเห็นตรงกันว่า ความสมานสามัคคีของสองตำบลจำเป็นต้องจัดการก่อน โดยมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที่เริ่มต้นทำความเข้าใจกับผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่นให้สามารถทำงานร่วมกันได้ เนื่องจาก "ผู้นำทำเป็นแบบอย่าง" ย่อมผลักดันให้ทุกภาคส่วนเกิดการทำงานร่วมกัน พร้อมเชื่อในความคิดว่า "ผู้นำคิด ผู้นำทำ" เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการทำงาน ผู้นำต้องลงมือปฏิบัติจริง ทำเป็นแบบอย่าง เสริมสร้างความเข้มแข็งของกิจกรรมต่างๆ ผ่านการนำเสนอข้อมูลแก่ผู้นำทุกชุมชน ใช้พลัง "จิตอาสา" ในการก่อพลังการรวมตัว รวมกลุ่มของผู้นำสู่การพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที่ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของความสมานสามัคคีและช่วยเหลือกัน เพื่อให้เกิดพลังในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และมีประสิทธิภาพ เกิดรูปธรรมการดำเนินงานที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ นอกจากนี้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีแนวคิดที่จะสนับสนุน และเชื่อมกระบวนการทำงานจากภาคส่วนต่างๆ เพื่อขยายเครือข่ายกลุ่มองค์กร และกลุ่มกิจกรรมที่คล้ายคลึงกันสู่เครือข่ายระดับตำบล อำเภอ หรือจังหวัด อาศัยพลังของกลุ่ม และเครือข่ายที่รวมตัวกัน สามารถทำให้เกิดการเชื่อมโยงกระบวนการพัฒนาในระดับต่างๆ สู่การปฏิรูปท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

3) การสร้างกลไกสื่อสารในการขับเคลื่อน

องค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที่ มีแนวคิดใช้ระบบการสื่อสารหลากหลายช่องทางเพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน เช่น หอกระจายข่าว สื่อสิ่งพิมพ์ เสียงตามสาย แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ และสื่อทางเลือกอื่นๆ ในการสร้างความเข้าใจ และสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อการดำเนินงานร่วมกันขององค์กร ภาคี ต่างๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นช่องทางเลือกในการสื่อสารระหว่างท้องถิ่น และชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่งนโยบายที่สอดคล้องต่อความต้องการ หรือการแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างทันท่วงที และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพอันดีระหว่างเครือข่าย กลุ่มองค์กร ชุมชน หรือหน่วยงาน ภาคี ก่อให้เกิดการพัฒนาที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง เพื่อเป็นการเปิดเสรีในด้านต่างๆ ให้คนตำบลบางคนที่และตำบลยายแพ่งมีการเตรียมความพร้อมและปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีเกราะป้องกันโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ทั้งนี้ในการเป็นพลเมือง ต้องอาศัยขบวนการขับเคลื่อนแต่ละเรื่องที่เหมาะสมโดยองค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที่ จะนำใช้ "ฐานคิด" ดังที่กล่าวมาข้างต้นเป็นตัวกำกับการดำเนินงานของชุมชนดังที่จะแสดงไว้ในทุนทางสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที่

2. ทุนและศักยภาพในการพัฒนาตำบลเพื่อนำไปสู่การจัดการตนเองของตำบลบางคนที่

องค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที่ มีทุนและศักยภาพในการพัฒนาตำบล พัฒนากิจกรรม วิธีการทำงาน กระบวนการจัดการ ดังภาพ

ภาพที่ 1 ทุนและศักยภาพในการพัฒนาตำบล พัฒนากิจกรรม วิธีการทำงาน กระบวนการจัดการ

ซึ่งทุนและศักยภาพในการพัฒนาตำบลที่สามารถวิเคราะห์จุดเด่นของพื้นที่ที่เอื้อต่อการพัฒนาตำบล คือ องค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที มีเขตพื้นที่รับผิดชอบประกอบด้วยพื้นที่การปกครอง 2 ตำบล คือ ตำบลยายแพ่ง ตำบลบางคนที สภาพภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ดินดี เพาะปลูกง่าย เหมาะสมสำหรับการทำการเกษตร ทำสวน ปลูกผลไม้ยืนต้น ติดกับใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เช่น ตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ฯลฯ ทำให้ผลผลิตในชุมชนมีตลาดรองรับตลอดทั้งปี สามารถสร้างอาชีพและสร้างรายได้เสริมได้ง่าย อีกทั้งพื้นฐานของประชากรส่วนใหญ่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีลักษณะเอื้อเอื้อเพื่อเอื้อแก่ โอบอ้อมอารี มีจิตอาสาสูง ยินดีและเต็มใจช่วยเหลืองานส่วนรวม มีความคิดต่อยอด แสวงหาความรู้และเครือข่ายจากภายนอก และพยายามต่อยอดจากความรู้ที่ได้รับ นำไปพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนประสบความสำเร็จ รวมถึงยึดแนวคิดการจัดการตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทำให้วิถีชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง

ซึ่งสามารถนำมาจัดเป็นระบบในการจัดการตนเองได้ดังนี้

1. ระบบการบริหารจัดการชุมชนท้องถิ่น มีแนวคิดการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ มีความเสียสละต่อส่วนรวม เห็นความสำคัญของชุมชนเป็นหลักโดยเปิดโอกาสและสร้างช่องทางให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมจัดทำแผนงาน ร่วมกันตัดสินใจ ผ่านกระบวนการรวมตัวกันของกลุ่มคน แกนนำระดับหมู่บ้าน ตำบล อาศัยข้อมูล ร่วมกันแก้ไขปัญหา เพื่อให้ชาวบ้านได้เห็นความสำคัญของตนเองที่สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมพัฒนาตำบล การรับทราบข้อมูลและการประชาสัมพันธ์ข้อมูลให้แก่ชาวบ้านนั้น ใช้การสื่อสารเป็นกลไกสำคัญ ผ่านทางช่องทางต่างๆ เช่น เวทีประชาคม การประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย การสื่อสารผ่านแกนนำโดยตรง เพื่อสร้างระบบการบริหารจัดการท้องถิ่นที่ชาวบ้านเป็นผู้รับประโยชน์สูงสุด ตรงต่อความต้องการของชุมชนและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสร้างการมีส่วนร่วมและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน

2. ระบบสุขภาพชุมชนและจิตอาสา มีแนวคิดที่ต้องการเน้นการสร้างจิตอาสาดูแลสุขภาพของคนในตำบลและการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของประชาชนก่อให้เกิดการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน สามารถเข้าถึงบริการโดยการสร้างผู้นำที่มีจิตอาสาในการร่วมดูแลสุขภาพของประชาชน รวมทั้งการใช้ทุนคน วัสดุ อุปกรณ์ และการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อก่อให้เกิดการบูรณาการด้านกำลังคนให้มีศักยภาพด้านความรู้และความชำนาญมากขึ้นในการดูแลซึ่งกันและกัน ปลูกฝังด้านคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนในตำบล รวมทั้งปลูกฝังจิตสำนึกให้เกิดการทำงานเพื่อส่วนร่วมสร้างให้คนในชุมชนเป็นพลเมืองทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เกิดความรักและสามัคคีของคนในชุมชนและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในตำบลเพื่อมุ่งสู่สังคมสุขภาวะต่อไป

3. ระบบเศรษฐกิจชุมชน เกิดมาจากความต้องการสร้างอาชีพเสริม สร้างรายได้ ลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มศักยภาพการต่อราคาให้แก่ตนเองและสมาชิก เพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ นำใช้วัตถุดิบท้องถิ่นของพื้นที่ ทำให้เกิดเงินหมุนเวียนในชุมชน และเป็นแรงบันดาลใจหรือแนวทางให้แก่ผู้ที่สนใจ ผู้ที่ว่างงานนำไปปฏิบัติได้ เมื่อชาวบ้านมีรายได้ มีอาชีพสามารถพึ่งตนเองได้ ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และแบ่งปันต่อชุมชน ทำให้ชาวบ้านมีความสุข ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง มุ่งสู่การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

4. ระบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น มีแนวคิดเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนรู้ทุกเพศทุกวัย ทั้งเด็กและเยาวชน วัยกลางคน ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ เปิดโอกาสให้มีความรู้ มีทักษะในการประกอบอาชีพ เปิดรับการเรียนรู้ร่วมกับองค์ความรู้ใหม่ๆ นอกเหนือจากหลักสูตรการเรียนการสอนปกติ ได้เรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน วิถีชีวิตริมฝั่งคลอง ปลูกฝังเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมตั้งแต่เยาว์วัย อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเกิดจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชนช่วยอนุรักษ์และสืบสานวิถีชีวิตไม่ให้สูญหาย จนเกิดความรู้ที่สามารถนำมาประกอบเป็นอาชีพ โดยอาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายและทุกภาคส่วนของชุมชนเข้ามาหนุนเสริมช่วยกันทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ในการพึ่งตนเอง

5. ระบบองค์การการเงินและสวัสดิการชุมชน จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนสำหรับใช้ในการประกอบอาชีพและจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือกันภายในตำบล ประกอบกับนโยบายของรัฐเข้ามาหนุนเสริมให้กับชาวบ้าน ซึ่งผู้นำคิดและทำเป็นแบบอย่างว่า นโยบายดังกล่าวเหมาะสมสำหรับนำมาแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนในพื้นที่ จึงเกิดการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และออมบุญวันละบาท โดยชาวบ้านคัดเลือกคณะกรรมการภายในหมู่บ้านมา ร่วมกันบริหารจัดการ เป็นการพัฒนาศักยภาพในด้านการบริหารจัดการของผู้นำในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมทำ ชุมชนเกิดความเข้มแข็งสามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ภายในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที

6. ระบบเกษตรเพื่อการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น มุ่งเน้นการใช้ความรู้มาพัฒนาวิถีการทำเกษตร สร้างเครือข่าย ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ลดการใช้สารเคมีและเกิดการพึ่งตนเองได้ เนื่องจาก

เดิมพื้นที่ประสบปัญหาเรื่องการเจ็บป่วยจากการบริโภคอาหารที่ไม่ปลอดภัย มีการใช้สารเคมีในภาคเกษตรส่งผลให้ดินเสื่อมสภาพ ชุมชนตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้เปลี่ยนวิธีการผลิตมาเป็นการผลิตแบบผสมผสานและใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทนปุ๋ยเคมี ขยายผลโดยการถ่ายทอดความคิดดังกล่าวไปสู่ชุมชน ส่งผลให้คนในชุมชนได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัย สุขภาพดี และเกิดความยั่งยืน

7. ระบบภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลบางคนทีนั้น ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำสวนมะพร้าว และกล้วย ซึ่งมีวัสดุพลอยได้เช่น กาบมะพร้าว เปลือกมะพร้าว ใบตอง จึงเกิดแนวคิดในการนำวัสดุดังกล่าวมาประดิษฐ์เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เป็นการเพิ่มมูลค่านอกจากนี้ที่สำคัญคือมีการถ่ายทอดความรู้ความชำนาญให้กับผู้สนใจเพื่อมิให้ความรู้ดังกล่าวสูญสิ้นไป และยังมีการพัฒนาความรู้ทั้งในและนอกพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

6. บทสรุป

1. ฐานคิดของความเป็นพลเมืองในการพัฒนาตำบลบางคนทีเป็นผลมาจากการก่อตัว การหนุนเสริมความเข้มแข็งและการใช้เครือข่ายในการช่วยพัฒนาตำบล ภายใต้ความเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบลบางคนทีที่มีความสามารถในการทำงานร่วมกับภาคท้องถิ่น

2. ทุนและศักยภาพในการพัฒนาตำบลเพื่อนำไปสู่การจัดการตำบลบางคนทีพบว่า แกนนำของตำบลมีจิตอาสาสูงพร้อมรับแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงคู่กับความเชื่อและศรัทธาในผู้นำภาคท้องถิ่นและภาคท้องถิ่นที่ต้องการหนุนเสริมศักยภาพด้านการจัดการสวัสดิการสังคมโดยชุมชนเพื่อสร้างรากฐานของชุมชนที่เข้มแข็ง

7. ข้อเสนอแนะ

การจัดการสุขภาวะในการพัฒนาตำบลบางคนทีควรมีการวางแผนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและวางแผนการพัฒนาศักยภาพคนในรุ่นต่อไปเพื่อให้เกิดการสร้างความเป็นพลเมืองในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตามการลงมือปฏิบัติและการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงยังมีความจำเป็นที่ต้องพัฒนาศักยภาพแกนนำที่มีอยู่ในตำบลให้สามารถคิดเชื่อมโยงระบบต่างเพื่อให้การมีส่วนร่วม ความเป็นเจ้าของ และพัฒนาศักยภาพในการจัดการที่สามารถเกื้อกูลกันได้ในที่สุด

8. บรรณานุกรม

- [1] ขนิษฐา นันทบุตร. (2551). ระบบการดูแลสุขภาพชุมชน แนวคิด เครื่องมือ การออกแบบ. ขอนแก่น: อูษาการพิมพ์.
- [2] ขนิษฐา นันทบุตร และคณะ. (2552). กรอบวิธีการศึกษาและถอดบทเรียนปฏิบัติการชุมชน. กรุงเทพฯ: บริษัท ที่คิวพี จำกัด.
- [3] กมลทิพย์ ชลัษฐธรรมเนียม หทัยชนก บัวเจริญ จุฑารัตน์ ผู้พิทักษ์กุล ปิยะธิดา นาคะเกษียร พัทรีญา แก้วแพง วนิดา คุรงค์ฤทธิชัย และ อาภาพร เฝ้าวัฒนา. (2553). การศึกษาระบบสุขภาพชุมชนกรณีศึกษา ตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา. กรุงเทพฯ: สำนักสนับสนุนการสร้างสุขภาวะในพื้นที่และชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- [4] หทัยชนก บัวเจริญ กมลทิพย์ ชลัษฐธรรมเนียม จุฑารัตน์ ผู้พิทักษ์กุล และ ปิ่นนเรศ กาศอุดม. (2553). ระบบการจัดการสุขภาวะชุมชนเพื่อตำบลแห่งการเรียนรู้ เทศบาลตำบลเกาะคาอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. กรุงเทพฯ: สำนักสนับสนุนการสร้างสุขภาวะในพื้นที่และชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- [5] ดวงพร เสงบุญพันธ์ และ หทัยชนก บัวเจริญ. 2554 เอกสารประกอบการประชุมเวทีนโยบายสาธารณะพื้นที่ภาคเหนือล่าง: ภูมิภาคพิษณุโลก. กรุงเทพฯ: สำนักสนับสนุนการสร้างสุขภาวะในพื้นที่และชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- [6] หทัยชนก บัวเจริญ กมลทิพย์ ชลัษฐธรรมเนียม จุฑารัตน์ ผู้พิทักษ์กุล ปิ่นนเรศ กาศอุดม ปิยะธิดา นาคะเกษียร และ พัทรีญา แก้วแพง. (2553). การให้นิยามความหมายตำบลสุขภาวะที่สะท้อนมุมมองของผู้ปฏิบัติการจริงในบริบทสังคมวัฒนธรรมของชุมชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักสนับสนุนการสร้างสุขภาวะในพื้นที่และชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

- [7] กมลทิพย์ ขลังธรรมเนียม หทัยชนก บัวเจริญ ปิ่นนเรศ กาศอุดม และ จุฑารัตน์ ผู้พิทักษ์กุล. (2553). **กระบวนการจัดการสุขภาวะชุมชน โดยชุมชน เพื่อพัฒนาสู่ตำบลสุขภาวะโครงการภายใต้การสนับสนุนจากสำนักสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาวะในพื้นที่และชุมชน (สน.3) สสส. ปีงบประมาณ 2552.** กรุงเทพฯ: สำนักสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาวะในพื้นที่และชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- [8] องค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที. (2554). **รายงานประจำปีงบประมาณ 2554.**
- [9] อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2556). **เอกสารประกอบการจัดเวทีพื้นพลังชุมชนท้องถิ่นสู่การอภิวัฒน์ประเทศไทย.** ภายใต้การสนับสนุนจากสำนักสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาวะในพื้นที่และชุมชน (สน.3) สสส. ปีงบประมาณ 2555. กรุงเทพฯ: สำนักสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาวะในพื้นที่และชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- [10] สมพร ใช้บางยาง. (2556). **เอกสารประกอบการจัดเวทีพื้นพลังชุมชนท้องถิ่นสู่การอภิวัฒน์ประเทศไทย พื้นที่ภาคกลางตะวันตก.** ภายใต้การสนับสนุนจากสำนักสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาวะในพื้นที่และชุมชน (สน.3) สสส. ปีงบประมาณ 2555. กรุงเทพฯ: สำนักสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาวะในพื้นที่และชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.